

О. А. ІВАХНЕНКО

*Олександр Анатолійович Івахненко, аспірант
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ХУЛІГАНСЬКИХ ДІЯНЬ

Важливим прийомом отримання кримінально-правових знань є вивчення зарубіжного досвіду криміналізації тих чи інших діянь і порівняння з вітчизняним підходом до відповідних питань. У літературі зазначається, що порівняння залежно від об'єктів дослідження може проводитися на таких рівнях: а) макрорівень – порівняння типів права, правових сімей, правових систем чи галузей права; б) мікрорівень – порівняння правових інститутів, норм, окремих категорій¹. У межах цього дослідження здійснюється порівняння на мікрорівні, при цьому для порівняння використовується кримінальне законодавство тих країн, які не лише належать до однієї правової сім'ї – континентальної правової системи, але й мають найбільшу спорідненість між своїми національними законодавствами внаслідок історичних, соціально-економічних та соціально-психологічних традицій. Отже, для порівняння пропонується дослідити кримінальні кодекси тих держав, які утворилися на пострадянському просторі.

Питання кримінально-правової протидії хуліганським злочинам, у тому числі у порівняльному аспекті, розглядалися у роботах таких українських учених, як В. І. Борисов, І. М. Даньшин, В. Т. Дзюба, В. П. Ємельянов, А. П. Закалюк, О. М. Костенко, Л. О. Кузнецова, В. А. Ломако, О. А. Мартиненко, П. П. Михайленко, В. О. Навроцький, М. Л. Наклович, В. В. Налуцишин, А. В. Савченко, В. В. Сташис, А. П. Тузов, В. І. Тютюгін, М. І. Хавронюк, С. С. Яценко та ін. Але переважна увага при цьому приділялася складу злочину під назвою «хуліганство», тоді як у реальному житті хуліганський характер мають багато інших злочинів і в певних випадках про це або прямо вказується у статтях кримінального закону, або свідчить сам зміст суспільно небезпечних діянь.

Вивчення кримінального законодавства у галузі досліджуваної проблематики показує, що національний законодавець пострадянських країн неоднаковим чином ставиться як до визначення кола діянь, які вважаються хуліганськими, так і до визначення ознак складу хуліганства та інших складів, що містять ознаки діянь, вчинених з хуліганських мотивів, або хоча б і з інших мотивів, але вчинених з очевидним грубим порушенням громадського порядку, однак переважними при цьому залишаються загальні для всіх кримінальних кодексів цих країн положення та тенденції.

Так, у Кримінальному кодексі Литовської Республіки немає окремого складу злочину під назвою «хуліганство», а диспозиція ст. 284 («Порушення громадського порядку»), що міститься у Главі XL «Злочини та кримінальні проступки проти громадського порядку» має такий вигляд: «Той, хто у громадському місці зухвалими діями, погрозами, знущанням, вандалськими вчинками демонстрував неповагу до оточуючих та порушив громадський спокій або порядок»².

Як бачимо, особливістю цього складу злочину є те, що він своїми ознаками охоплює не лише дії, які традиційно називають хуліганством, але також і прояви вандалізму.

Водночас у Кримінальному кодексі Литовської Республіки (далі – КК) прямо передбачаються конкретні склади злочинів, вчинених з хуліганських мотивів, які мають місце на рині кваліфікуючих ознак певних складів злочинів. Зокрема, у п. 8 ч. 2 ст. 129 КК встановлюється відповідальність за вбивство, вчинене з хуліганських мотивів, у п. 8 ч. 2 ст. 135 КК – за вчинене з хуліганських мотивів заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, у п. 8 ч. 2 ст. 138 КК – за вчинене з хуліганських мотивів заподіяння середньої тяжкості тілесного ушкодження³.

Більш того, у п. 3 ч. 1 ст. 60 КК Литовської Республіки як обставина, що обтяжує покарання, вказується вчинення злочину з хуліганських мотивів⁴.

Водночас у КК Латвійської Республіки і КК Республіки Молдова має місце склад хуліганства, але відсутні будь-які вказівки на вчинення з хуліганських мотивів інших злочинів.

Склад злочину під назвою «хуліганство» передбачається традиційно у кодексах всіх пострадянських держав (крім КК Литовської Республіки), але ознаки кримінально караного хуліганства суттєво відрізняються за рахунок неоднакових конструкцій диспозицій відповідних статей, у зв'язку з чим, залежно від особливостей конструкції, можна виділити шість типів диспозицій статей, що встановлюють відповідальність за хуліганство як таке:

1) диспозиція, яка містить ознаки так званого «простого» хуліганства і не охоплює жодних ознак зухвалості або цинізму (ст. 195 КК Естонської Республіки⁵);

2) диспозиція, яка містить ознаки простого хуліганства, а також ознаки цинізму (ст. 231 КК Латвійської Республіки⁶);

3) диспозиція, яка містить ознаки хуліганства, поєданого з насильством, знищенням чи пошкодженням майна (ст. 221 КК Азербайджанської Республіки⁷, ст. 258 КК Республіки Вірменія⁸, ст. 239 КК Грузії⁹, ст. 234

КК Киргизької Республіки¹⁰, ст. 237 КК Республіки Таджикистан¹¹, ст. 279 КК Туркменістану¹², КК Республіки Узбекистан¹³;

4) диспозиція, яка містить ознаки хуліганства, що відрізняється особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом (ст. 339 КК Республіки Білорусь¹⁴, ст. 257 КК Республіки Казахстан¹⁵);

5) диспозиція, яка містить ознаки хуліганства, що відрізняється особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом, або пов'язаного з опором представникові влади чи іншій особі, яка припиняє хуліганські дії (ст. 287 КК Республіки Молдова¹⁶);

6) диспозиція, яка містить ознаки лише такого хуліганства, що вчинюється або із застосуванням зброї чи інших схожих предметів, або за наявності екстремістських мотивів (ст. 213 КК Російської Федерації¹⁷).

Диспозиція ст. 296 КК України містить ознаки такого хуліганства, який передбачається у диспозиціях четвертої групи наданої класифікації і має такий вигляд: «Хуліганство, тобто грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом»¹⁸.

При цьому слід зауважити, що відсутність у КК Литовської Республіки складу злочину під назвою «Хуліганство» не означає відсутності складів злочинів, які встановлюють відповідальність за такі дії. Таким складом злочину є насамперед передбачений раніше згадуваною ст. 284 КК склад, який встановлює відповідальність за порушення громадського порядку, у тому числі за хуліганство та вандалізм. І це цілком зрозуміло, оскільки хуліганство і вандалізм – досить близькі явища. Тому, як зазначають О. М. Бандурка й А. Ф. Зелінський у відомій монографії, присвяченій розгляду питань вандалізму, багато актів вандалізму кваліфікується у судах як хуліганство¹⁹.

Що стосується етимологічного походження терміна «вандалізм», то у Великому тлумачному словнику сучасної української мови визначення цього поняття здійснюється таким чином: «Вандали – 1. Група східногерманських племен, які завоювавши частину Римської імперії і Рим, знищили велику кількість цінних пам'яток мистецтва і архітектури. 2. Люди, які знищують, руйнують культурні цінності // некультурні, малосвідомі люди; Вандалізм – нещадне руйнування і нищення пам'яток мистецтва й культури // Безжальне ставлення до чого-небудь цінного»²⁰.

Самостійний склад вандалізму має місце у кримінальних кодексах Республіки Білорусь (ст. 341), Республіки Вірменія (ст. 260), Республіки Казахстан (ст. 258), Киргизької Республіки (ст. 235), Республіки Молдова (ст. 288), Російської Федерації (ст. 214), Республіки Таджикистан (ст. 237-1), але його визначення у зазначених статтях здійснено дещо інакше, ніж загальне визначення у відповідних словниках. У вказаних статтях кримінального закону вандалізм визначається як осквернення будинків або інших споруд, а так само знищення майна у громадському транспорті або громадських місцях. Що ж стосується відповідальності за умисне знищення або пошкодження пам'яток історії і культури, то вона встановлюється в інших статтях відповідних кодексів; в окремих статтях передбачається також відповідальність за наругу над державними символами, тілом померлого, могилою чи іншим місцем поховання померлого. Якщо та чи інша спеціальна норма про відповідальність за ті чи інші прояви вандалізму відсутня, то такі дії за певних обставин кваліфікуються згідно з тією статтею КК, яка передбачає відповідальність за хуліганство.

Така ж ситуація і з іншими діями, які за своєю суттю є хуліганськими, але в кодексах тих чи інших держав можуть бути піддані окремій криміналізації.

Так, у всіх кодексах, крім КК Республіки Молдова, окремо встановлено відповідальність за перешкодження здійсненню релігійного обряду, а у ст. 312 КК Республіки Білорусь, ст. 282 КК Грузії, ст. 205-1 КК Естонської Республіки, ст. 301 КК Республіки Казахстан, ст. 259 КК Латвійської Республіки, ст. 270 КК Республіки Молдова, ст. 219 КК Республіки Таджикистан і ст. 283 КК України окремо встановлюється відповідальність за самовільне без нагальної потреби зупинення поїзда.

У всіх розглянутих кодексах, крім КК Естонської Республіки, Латвійської Республіки та Республіки Узбекистан, має місце норма, яка передбачає відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про небезпеку. При цьому у ст. 340 КК Республіки Білорусь, ст. 285 КК Литовської Республіки аналогічно зі ст. 259 КК України як у назві, так і в диспозиції статті йдеться про загальну загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності; у ст. 259 КК Республіки Вірменія, ст. 331 КК Грузії, ст. 242 КК Республіки Казахстан як у назві, так і в диспозиції статті вказується на завідомо неправдиве повідомлення про акт тероризму; у ст. 216 КК Азербайджанської Республіки, ст. 228 КК Киргизької Республіки, ст. 281 КК Республіки Молдова, ст. 207 КК Російської Федерації, ст. 180 КК Республіки Таджикистан, ст. 272 КК Туркменістану назва статті говорить про завідомо неправдиве повідомлення про акт тероризму, а в диспозиції статті йдеться про завідомо неправдиве повідомлення про підготовку вибуху, підпалу або інших дій, які загрожують загибеллю людей чи іншими тяжкими наслідками. У зв'язку з цим виникає питання про те, різновидом яких дій є діяння, що передбачається вказаними статтями, – терористичних чи хуліганських. Вирішуючи це питання, в антитерористичній літературі дослідники доходять висновку, що завідомо неправдиве повідомлення про небезпеку є різновидом не терористичних, а хуліганських дій²¹, з чим слід цілком погодитись, оскільки до введення в кодекси цих спеціальних норм передбачені ними дії відповідно до кодексів радянських республік кваліфікувалися як злісне хуліганство.

Крім того, слід зауважити, що, наприклад, ст. 285 КК Литовської Республіки, яка передбачає відповідальність за неправдиве повідомлення про загрозу безпеці суспільства або про нещастя, що начебто сталося, міститься у главі XL «Злочини та кримінальні проступки проти громадського порядку» вслід за ст. 284

КК, яка передбачає відповідальність за порушення громадського порядку, тоді як ст. 250 КК, що передбачає відповідальність за терористичний акт, має місце у главі XXXV «Злочини проти громадської безпеки». Так само розміщено ст. 340 КК Республіки Білорусь, яка передбачає відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про небезпеку, і включена у главу 30 «Злочини проти громадського порядку та громадської моральності» вслід за ст. 339 КК («Хуліганство»), тоді як статті, в яких містяться ознаки терористичних злочинів (124, 126, 289, 290, 359), віднесено до інших глав КК.

Водночас у КК Республіки Вірменія ст. 259 КК, хоча й передбачає відповідальність лише за неправдиве повідомлення про акт тероризму, але міститься у главі 25 «Злочини проти громадського порядку та моральності» вслід за ст. 258 КК, що встановлює ознаки складу хуліганства, тоді як ст. 217, яка передбачає відповідальність за тероризм, міститься у главі 23 «Злочини проти громадської безпеки».

В інших кодексах хоча стаття, що встановлює відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про акт тероризму, і розміщена у главі, яка охоплює злочини проти громадської безпеки, зробити висновок щодо приналежності зазначеного злочину до терористичних неможливо, оскільки в кількох кодексах, які в окремих статтях встановлюють вичерпний перелік терористичних злочинів (ст. 214-1 КК Азербайджанської Республіки, ст. 233 КК Республіки Казахстан, ст. 226-2 КК Киргизької Республіки, ст. 134-11 КК Республіки Молдова, ст. 205-1 КК Російської Федерації, ст. 179-1–179-2 КК Республіки Таджикистан), розглядуваний злочин не включений до цього переліку, тобто є не терористичним, а хуліганським злочином.

Проведений аналіз змісту кримінальних кодексів пострадянських держав також показує, що у більшості кодексів хуліганські злочини визначаються не тільки як дія, а й як мотив, і передбачаються таким чином: 1) на рівні альтернативної ознаки основного складу злочину; 2) на рівні кваліфікуючої ознаки певного складу злочину; 3) на рівні обставини, що обтяжує покарання.

На рівні альтернативної ознаки основного складу злочину хуліганський мотив передбачено у ст.ст. 215-2, 215-3 та 245 КК Російської Федерації, ст. 276 КК Республіки Казахстан і ст. 299 КК України.

Отже, у диспозиції ст. 215-2 КК РФ встановлюється відповідальність за руйнування, пошкодження або приведення у непридатний стан об'єктів енергетики, електроз'язку, житлового чи комунального господарства або інших об'єктів життєзабезпечення, якщо такі діяння вчинено з корисливих або хуліганських мотивів, а у диспозиції ст. 215-3 КК РФ – за приведення у непридатний стан нафтопроводів, нафтопродуктопроводів чи газопроводів, якщо такі діяння вчинено з корисливих або хуліганських мотивів. Аналогічним чином у диспозиціях ст. 245 КК РФ, ст. 276 КК Республіки Казахстан та ст. 299 КК України встановлюється відповідальність за жорстоке поводження з тваринами і в якості альтернативної ознаки основного складу злочину передбачається вчинення такого злочину у тому числі з хуліганських мотивів.

На рівні кваліфікуючої ознаки певних складів злочинів хуліганський мотив указується в наступних випадках: у статтях, які передбачають відповідальність за умисне вбивство, умисне заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, умисне заподіяння середньої тяжкості тілесного ушкодження, умисне заподіяння легкого тілесного ушкодження, нанесення побоїв, умисне знищення або пошкодження майна – у КК Російської Федерації; у статтях, які передбачають відповідальність за умисне вбивство, умисне заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, умисне заподіяння середньої тяжкості тілесного ушкодження – у КК Азербайджанської Республіки, Республіки Вірменія, Республіки Казахстан, Киргизької Республіки, Литовської Республіки, Республіки Таджикистан, Туркменістану; у статтях, які передбачають відповідальність за умисне вбивство та умисне заподіяння тяжкого тілесного ушкодження – у КК Республіки Білорусь, Грузії, Естонської Республіки, Республіки Узбекистан; у статтях, які передбачають відповідальність за умисне вбивство, наругу над могилою чи іншим місцем поховання або над тілом померлого – у КК України.

На рівні обставини, що обтяжує покарання, вчинення будь-якого злочину з хуліганських мотивів прямо передбачено лише у п. 3 ч. 1 ст. 60 КК Литовської Республіки. У кодексах деяких інших держав як на обставину, що обтяжує покарання, вказується на вчинення злочину з «інших низьких мотивів» (ст. 61.1.6. КК Азербайджанської Республіки, п. 8 ч.1 ст. 64 КК Республіки Білорусь, п. 3 ч. 1 ст. 38 КК Естонської Республіки, п. 3 ч. 1 ст. 55 КК Киргизької Республіки, п. «п» ч. 1 ст. 62 КК Республіки Таджикистан, п. «к» ч.1 ст. 56 КК Республіки Узбекистан), що можна розцінювати як згадування у тому числі також і про хуліганські мотиви. Решта кодексів, у тому числі КК України, у відповідних статтях жодних згадувань про такого роду мотиви не містять.

Отже, проведений аналіз змісту кримінальних кодексів пострадянських держав показує, що у переважній кількості кодексів хуліганські злочини визначаються і як дія, і як мотив, а склади злочинів, що передбачають відповідальність за такі діяння, являють собою певний кримінально-правовий інститут, котрий складається з норм, що передбачають відповідальність за хуліганство як таке, за дії, що є хуліганськими за своєю суттю, але кваліфікуються за окремими статтями (вандалізм, самовільне без нагальної потреби зупинення поїзда, неправдиве повідомлення про небезпеку, перешкоджання здійсненню релігійного обряду, наруга над державними символами, тілом померлого, могилою чи іншим місцем поховання померлого тощо), а також норм, що встановлюють відповідальність за злочини, вчинені з хуліганських мотивів, і передбачають їх ознаки на рівні альтернативної ознаки основного складу злочину у диспозиції статті чи на рівні кваліфікуючої ознаки певного складу злочину, або в якості обставини, що обтяжує покарання.

¹ Бигич О. Л. Порівняльне правознавство: природа та методологічне значення : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00. 01 / Бигич Ольга Леонідівна. – К., 2002. – 208 с. – С. 123.

² Уголовный кодекс Литовской Республики / науч. ред. докт. юрид. наук, проф. В. Павилониса; предисл. канд. юрид. наук, доц. Н. И. Мацнева; вступ. статья докт. юрид. наук, проф. В. Павилониса, докт. юрид. наук, доц. А. Абрамовичуса, докт. юрид. наук, доц. А. Дракшене; пер. с лит. канд. филол. наук, доц. В. П. Казанскене. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 470 с. – С. 354–355.

³ Там само. – С. 242, 246, 248.

⁴ Там само. – С. 174.

⁵ Уголовный кодекс Эстонской Республики / науч. ред. и пер. с эст. В. В. Запелалова; вступ. статья канд. юрид. наук, доц. Н. И. Мацнева. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 282 с. – С. 203.

⁶ Уголовный кодекс Латвийской Республики / науч. ред. и вступ. статья канд. юрид. наук А. И. Лукашова и канд. юрид. наук Э. А. Саркисовой; пер. с лат. канд. юрид. наук А. И. Лукашова. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 313 с. – С. 226.

⁷ Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. – Баку : Юрид. лит., 2011. – 304 с. – С. 176–177.

⁸ Уголовный кодекс Республики Армения : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.parliament.am> – Загол. з екрану.

⁹ Уголовный кодекс Грузии / науч. ред. З. К. Бигвава; вступ. статья канд. юрид. наук, доц. В. И. Михайлова; обзорн. статья докт. юрид. наук, проф. О. Гомкрелидзе; пер. с груз. И. Мериджанашвили. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – 409 с. – С. 263.

¹⁰ Уголовный кодекс Кыргызской Республики : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://online.adviser.kg> – Загол. з екрану.

¹¹ Уголовный кодекс Республики Таджикистан : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.wipo.int> – Загол. з екрану.

¹² Уголовный кодекс Туркменистана : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://aarhus.ngo-tm.org> – Загол. з екрану.

¹³ Уголовный кодекс Республики Узбекистан : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.lex.uz> – Загол. з екрану.

¹⁴ Уголовный кодекс Республики Беларусь : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://etalonline.by> – Загол. з екрану.

¹⁵ Уголовный кодекс Республики Казахстан : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://online.zakon.kz> – Загол. з екрану.

¹⁶ Уголовный кодекс Республики Молдова : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://lex.justice.md> – Загол. з екрану.

¹⁷ Уголовный кодекс Российской Федерации : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.consultant.ru> – Загол. з екрану.

¹⁸ Кримінальний кодекс України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua> – Загол. з екрану.

¹⁹ Бандурка А. М. Вандализм / А. М. Бандурка, А. Ф. Зелинский. – Х. : Ун-т внутр. дел, 1996. – 198 с. – С. 31.

²⁰ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с. – С. 111.

²¹ Емельянов В. П. Уголовно-правовое противодействие терроризму / В. П. Емельянов, М. Н. Иманлы, И. Н. Рыжов. – Х. : Право, 2014. – 88 с. – С. 80–82.

Резюме

Ивахненко О. А. Зарубіжний досвід криміналізації хуліганських діянь.

У статті здійснюється порівняльний аналіз встановлення відповідальності за хуліганські діяння у кримінальних кодексах пострадянських держав, який показує, що у переважній більшості кодексів хуліганські злочини визначаються і як дія, і як мотив, а склади злочинів, що передбачають відповідальність за такі діяння, являють собою певний кримінально-правовий інститут, котрий складається з норм, які містять ознаки хуліганства як такого та інших злочинів, вчинених з хуліганських мотивів.

Ключові слова: хуліганські діяння, склад злочинів, порівняльний аналіз.

Резюме

Ивахненко А. А. Зарубежный опыт криминализации хулиганских деяний.

В статье осуществляется сравнительный анализ установления ответственности за хулиганские деяния в уголовных кодексах постсоветских государств, который показывает, что в подавляющем большинстве кодексов хулиганские преступления определяются и как действие, и как мотив, а составы преступлений об ответственности за такие деяния представляют собой уголовно-правовой институт, состоящий из норм про хулиганство как таковое и других преступлений, совершенных из хулиганских побуждений.

Ключевые слова: хулиганские деяния, состав преступления, сравнительный анализ.

Summary

Ivakhnenko O. The foreign criminalization's experience for hooligan acts.

In the article the comparative analysis of accountability for hooligan acts in the criminal codes of the post-Soviet States is done. This analysis shows that in the vast majority of codes hooligan crimes are defined and as the action, and as a motive, and so the crimes about the responsibility for such acts. One represents criminal law institute, consisting of norms about hooliganism as such and other crimes committed from hooligan motives.

Key words: the hooligan acts, corpus delicti, the comparative analysis.

Я. Т. НАВАЛЯНА

Яна Тарасівна Наваляна, аспірантка Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ЛАТЕНТНИХ ЗҐВАЛТУВАНЬ

Розкриття змісту одних понять можливе лише при достеменному розумінні значення інших. Для правильного розуміння поняття «латентні зґвалтування» необхідне з'ясування основного категоріального апарату та визначення змісту термінів як «латентність» та «зґвалтування».

Словник іншомовних слів визначає термін «латентний» (від лат. *latens (latentis)* – прихований) як «прихований», «невидимий», «той, що не виявляє себе видимими ознаками»¹. У міжнародному значенні латентна ознака явища злочинності в основному позначається виразом «dark side», або «темний бік злочинності» чи «nonreported crimes», тобто «злочини, про які не було повідомлено поліції». Для позначення латентності також використовується термін «темна цифра» злочинності².

Єдиного визначення змісту латентності на сьогодні не існує, як і розуміння того, чи слід говорити про латентну злочинність як самостійне явище або ж розглядати латентність як властивість злочинності.

У науковій літературі можна знайти визначення латентності з точки зору криміналістики, кримінального процесу та кримінології, але всі вони ще досі викликають палкі дискусії серед кримінологів. Із позиції криміналістики та кримінального процесу латентність розуміється як «нерозкритість» злочину. У той же час кримінологічне визначення латентності пов'язане з поняттям «відомості» правоохоронним органам, тому всі вчинені, але не зареєстровані злочини є латентними³.

В. С. Зеленецький до латентних відносить злочини, які вчиняються, однак залишаються невідомими правоохоронним органам та суспільству в цілому⁴. Тобто ознака непоінформованості є необхідною та найбільш характерною для латентної злочинності.

В. Ф. Оболенцев пропонує розглядати латентність як «явище латентної злочинності взагалі, абстрактно, у відриві від її реального стану», а щодо конкретних злочинів, як їх особливий статус, за якого правопорушення не виявлені або внаслідок інших обставин про них не стало відомо відповідним органам, у зв'язку з чим відомості про них не відбиваються у статистичній звітності⁵.

Більшість авторів для встановлення змісту латентності злочинності використовують дві основні ознаки: «невідомість» та «неврахованість». Невідомість тлумачиться як сукупність злочинних діянь, які залишилися невідомими правоохоронним органам, а неврахованість вказує на те, що ці злочини не відображаються у статистичній звітності⁶.

Як справедливо зазначав І. М. Даньшин, до латентних не можна відносити, як це роблять криміналісти, злочини, які залишаються нерозкритими, а також суспільно небезпечні діяння, які не спричинили юридичних наслідків із різного роду неправомірних обставин. У цих обох випадках йдеться про конкретні зареєстровані злочини, а не про злочинність як соціальне явище в цілому. Латентна злочинність, на думку І. М. Даньшина, це сукупність фактично вчинених, однак невиявлених злочинів, відомості про які через це не відображаються у кримінально-правовій статистиці⁷.

Таким чином, латентність – це такий стан частини злочинності, при якому правопорушення залишаються невиявленими або невідомими правоохоронним органам і в результаті цього не відображаються в офіційній кримінально-правовій статистиці.

Латентність злочинності з'являється тоді, коли ті особи, що безпосередньо залучені в сферу кримінально-правових відносин, зокрема потерпілі, не турбуються про її виявлення та кримінальне переслідування. Це яскраво ілюструють кримінальні провадження у формі приватного обвинувачення. Зґвалтування без обтяжуючих обставин (ч. 1 ст. 152 Кримінального Кодексу України) та зґвалтування, вчинене повторно або особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 153–155 Кримінального Кодексу України (ч. 2 ст. 152), у разі їх вчинення чоловіком (дружиною) потерпілого належать до кримінальних проваджень приватного обвинувачення. Вони можуть бути розпочаті лише за заявою потерпілого⁸. Тому потерпілі мають всю повноту повноважень у цій категорії проваджень, однак з якихось причин не подають заяв про вчинення щодо них кримінального правопорушення. Це в більшості випадків і призводить до латентності цієї категорії справ. Таким чином, до латентних зґвалтувань передусім необхідно відносити лише ту частину зґвалтувань, про які не заявила потерпіла сторона чи інший заявник.

Визначити та проаналізувати поняття латентних зґвалтувань неможливо без дослідження поняття зґвалтувань. Як слушно зазначає М. М. Корчовий, історично проблема зґвалтувань взаємопов'язана з падінням моралі, розпустою та проституцією, що «програмувало» психологію чоловіків на схильність до сексуальної вседозволеності, насильства та статевих оргій⁹.